

Keizersgracht 174
Postbus 2960
1000 CZ Amsterdam
t +31 (0)20 575 67 20
f +31 (0)20 575 67 21
www.kennisland.nl

Kist op de kiek

Openheid rondom oorlogsleed

Door: Sanderijn Cels

April 2009

Op 5 april jl. arriveerde de doods-kist van sergeant Phillip Myers op het militaire vliegveld in Dover. Myers was gesneuveld in Afghanistan door een geïmproviseerde bom. Hij was afkomstig uit Virginia, 30 jaar en in dienst van de luchtmacht. Zijn kist was bedekt met de Amerikaanse vlag en werd uit het vliegtuig gedragen door een eregarde. Myers zou met een gepaste ceremonie worden begraven. Talrijke doden gingen Myers voor, precies volgens hetzelfde ritueel: Dover, vlag, eregarde, ceremonie. De sergeant sloot aan in de rij van de circa 4500 Amerikaanse militaire slachtoffers die recente operaties in Irak en Afghanistan inmiddels hebben gekost.

De aankomst van de kist van de brigadier was echter nieuws. Het was de eerste maal in 18 jaar dat er media werden toegelaten door het Pentagon in Dover. Zijn familie had hiervoor toestemming gegeven. Dit was mogelijk vanwege de nieuwe regeling die het ministerie van Defensie eind februari had afgekondigd: het verbod op het in beeld brengen van doodskisten van militaire gesneuvelden zou worden opgeheven. “We moeten niet aannemen dat we de beslissing nemen voor de families; we moeten die uiteindelijk door henzelf laten maken”, aldus minister Robert Gates. Men schreef dit besluit toe aan de openheid die president Obama in het vaandel draagt. Gates had immers ook onder Bush Jr. gediend en die had het verbod juist actief gehandhaafd. Desgevraagd zei Gates dat hij daar zich altijd ongemakkelijk bij had gevoeld.

Achtergrond

Het verbod was ingesteld door Dick Cheney, toen deze minister van Defensie was onder Bush Sr. Cheney had hiertoe besloten vanwege een gênante vertoning voor zijn president. Tv-netwerken hadden in 1989 *split screen* beelden laten zien van enerzijds het uitladen van militaire doodskisten uit Panama en anderzijds een olijke president die aan het geinen was met de pers. Het Witte Huis vroeg daarop of de pers in het vervolg eerst even wilde waarschuwen als ze dat nog eens van plan was. Dat werd geweigerd - en daarop werd het verbod van kracht. Op de eerstvolgende gelegenheid in 1991 werden de media niet toegelaten.

Het verbod geheel toeschrijven aan dit voorval doet de waarheid echter geen recht aan. In sommige overheidskringen is men altijd al huiverig voor beelden van oorlogsleed. Het draagvlucht voor militaire acties zou daardoor kunnen afnemen. Een Amerikaanse generaal noemde het laten zien van doodskisten ‘de Dover-test’: publieke support voor acties zou hierdoor op de proef worden gesteld. Een verbod kwam de overheid ook om deze reden goed uit.

Het verbod leidde er echter niet toe dat er helemaal geen beelden van militaire kisten meer te zien waren. In 2005 bijvoorbeeld gaf het Pentagon foto's vrij van een anonieme aankomstceremonie (de hoofden van soldaten waren bijvoorbeeld verborgen door een zwart blokje). Het ministerie werd hiertoe gedwongen door een rechtszaak die was aangespannen op grond van de Freedom of Information Act - de Amerikaanse versie van de Wet openbaarheid van bestuur. Een jaar eerder was het verbod omzeild door een lokale cargomedewerkster in Koeweit: ze had foto's genomen van ingescheepte legerkisten. Ze werden afgedrukt in *The Seattle Times*. Maar live beelden zoals die van de kist van Myers waren sinds 1991 nooit op tv vertoond.

Voor en tegen

De recente beslissing van het Pentagon wordt momenteel bediscussieerd. Voorstanders van de nieuwe openheid zijn te verdelen in verschillende kampen. Sommigen zijn tevreden omdat de nabestaanden van gevallen nu de steun kunnen krijgen die ze verdienen - ze hoeven niet meer alleen te rouwen. De natie kan bovendien de doden eer bewijzen, volgens het motto *Honor, Not Hide*. De gesneuvelden worden nu niet meer ongezien onder de grond geschoffeld.

Ze verwijzen hierbij grif naar buurland Canada. Daar worden militaire doden uit Afghanistan gepast en smaakvol geëerd, wordt betoogd. De kisten worden steevast in een stoet over snelweg 401 vervoerd. Dit deel is in 2007 officieel de *Highway of Heroes* gedoopt. Duizenden landgenoten kwamen op de gelegenheden af; ze stonden op viaducten en langs de rails om de doden eer te

bewijzen. De stoet is live op tv te zien; de rouwende nabestaande worden niet in beeld gebracht. (Overigens telt Canada veel minder militaire doden; iedere gevallene is, net als in Nederland, een nieuwsfeit.)

Andere aanhangers van openheid steunen het besluit omdat het eenmaal past bij de *freedom of speech*. Voor hen is het een principekwestie. Ze beroepen zich op het eerste amendement van de grondwet waarin dit recht is vastgelegd. De overheid moet de pers zo min mogelijk beteugelen. Punt uit.

Weer andere voorstanders vinden op hun beurt dat men niet de ogen moet sluiten voor de ellende die oorlogen veroorzaken. Zonder beelden van de doden wordt oorlog een *cleane* aangelegenheid en dat is misleidend. De overheid kan dan de publieke opinie makkelijker beïnvloeden ten faveure van de strijd. Onder deze groep zijn onder meer anti-oorlog activisten te vinden, die de overheid van nog veel meer trucs verdenken om het oorlogsleed weg te poetsen. Zoals het oplappen van zwaar gewonde soldaten op de militaire basis in Ramstein (Duitsland); die worden daar eerst toonbaar gemaakt, alvorens ze naar Amerika worden gevlogen.

Tegenstanders van de nieuwe openheid menen juist dat het weren van media tot een eervolle procedure leidt. De privacy van de rouwendenden wordt gerespecteerd; die zitten echt niet te wachten op perscamera's. De Amerikaanse media grossieren in het schenden van privacy, ze zijn constant op zoek naar rellen en ze hebben een notoir slechte smaak. Daarom zou het verbod gehandhaafd moeten blijven. Anderen vrezen echter de anti-oorlogsbeweging. De beelden zijn louter koren op hun molen. De doden zullen vanaf nu gepolitiseerd worden - en daardoor onteerd. "Wat is er zo urgent aan het laten zien van deze kisten, anders dan het aanwakkeren van controversen?" zei een van hen.

Binnen het Pentagon zelf is men overigens verdeeld over de kwestie. "Ik zal heel eerlijk zijn," zei minister Gates in februari. "Er was een splitsing in het gebouw." Hij had een indrukwekkend memorandum ontvangen van de landmacht die veruit de meeste doden in de gelederen heeft, voegde hij eraan toe. De teneur daarvan? Vóór openheid.

Toekomst

Het is niet gezegd dat de openheid van het Pentagon blijvend is. Ook daarover is men het niet eens. De een denkt dat een eventuele Republikeinse opvolger van Obama weer een verbod zal instellen, want dat past bij rechtse leiders als Bush Sr. Anderen denken dat het helemaal niet uitmaakt of er een rechtse president komt of niet. De Democratische president Clinton was van hetzelfde laken een pak. Want had hij het verbod van Cheney immers niet gehandhaafd?

Clinton was uitentreure begaan met de gevallenen, brengen zijn aanhangers hiertegenin. Hij was op tal van ceremonies voor gevallenen aanwezig en hij was zelfs present bij de aankomst van de kisten van gesneuvelde militairen. Bijvoorbeeld in 1998 na de aanslag op de VS-ambassades in Tanzania en Kenia en in 2000 na de aanval op de USS Cole bij Jemen. Hoho, sneren anderen terug, dat waren slachtoffers van aanslagen op Amerikanen en dat is toch echt niet hetzelfde. Clinton was even bang voor de publieke opinie over oorlogsleed als ieder andere president.

Beproeving

Obama heeft op zijn beurt te vrezen van de publieke opinie. Hij heeft immers net besloten de strijd in Afghanistan op te voeren. De publieke steun voor Obama's besluit zal echter niet worden beproefd door beelden uit Dover. De patriotistisch gedrapeerde doodskisten van Myers en anderen zijn daarvoor niet indrukwekkend genoeg.

De ware test komt bij het tonen van het échte oorlogsleed ter plekke - van gruwelijk verminkte lijken van soldaten. Het is wachten op zomaar iemand met een mobiele telefooncamera of op een locale nieuwsbron die daar beelden van weet te bemachtigen. Net als in 1993 in Mogadishu (Somalië), toen een Black Hawk-helicopter van het VS-leger werd neergehaald door een locale krijgshoofd en het lijk van een van de inzittenden door een jubelende menigte door de stoffige straten werd gesleept. Of als in 2004, toen de lijken van Amerikanen werden toegetakeld in Fallujah (Irak) en aan een brug werden opgehangen. Daar is de Dover-test niets bij.

Extra informatie

Links:

- De afbeelding op de eerste pagina is een persfoto van de Air Force van de aankomst van kisten in Dover, o.a. te vinden via:
<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=101137468>
- De reguliere aankomstceremonie van militaire gevallen is door het Pentagon in beeld gebracht:
http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB152/casket_exhibit.html
- Foto's van de aankomst van de kist van Myers zijn te vinden op deze webpagina (vanwege auteursrecht hier niet weergegeven):
<http://thelede.blogs.nytimes.com/2009/04/05/a-coffin-a-flag-a-photograph/?hp>
- Het aantal militaire doden per operatie (Enduring Freedom en Iraqi Freedom maken deel uit van de Global War on Terror) wordt bijgehouden door het ministerie van Defensie; de meest recente telling bij schrijven van dit artikel:
http://siadapp.dmdc.osd.mil/personnel/CASUALTY/gwot_component.pdf
Een ander perspectief biedt de lijst van Antiwar.com:
<http://antiwar.com/casualties/list.php>
- De briefing over het opheffen van de *coffin ban* is te zien via het videokanaal van het Pentagon (zie archief, Gates op 26 februari 2009):
<http://www.pentagonchannel.mil/>
- Radio-uitzending van National Public Radio met moeders van gevallen soldaten in discussie:
<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=101137468>
- Een uitzending van NBC over de Highway of Heroes in Canada:
http://www.nbc13.com/vtm/news/local/article/video_highway_of_heroes/46019/